

Ante Sekulić
Zagreb

Primljeno: 01. 10. 1990.

LISTOVI I ČASOPISI BAČKIH HRVATA OD IVANA ANTUNOVIĆA DO 1941.

SAŽETAK

Želi se u prikazu najprije upozoriti na brojnost listova i časopisa u bačkim Hrvatima, na njihovo društveno značenje do 1918. te na sadržajna i jezična obilježja nakon trianonske razdiobe do 1941. Urednici, nakladnici i mjesta tiskanja čine posebnu cjelinu prikaza dok se u završnici s nekoliko pripomena ističe utjecaj listova i časopisa na buđenje svijesti i očuvanju narodnog identiteta.

U novije se doba često spominje broj listova i časopisa u bačkim Hrvatima i sa sjetom se ističe koliko ih je bilo u prošlosti a sada ih nema. Međutim, žalost za prošlošću ne rješava budućnost naroda, ali može potaći nove naraštaje na rad oko bolje, pouzdanije, mirnije i humanije budućnosti. Učinilo mi se zato prikladnim i uputnim zabilježiti glasila koja su izlazila do travnja 1941. Dva su pisca dosad popisivali novine i časopise među Hrvatima u Bačkoj: *Ivan Kujundžić* (4) i *Tibor Kolozsi* (3). Njihovi su popisi najpouzdaniji, ali zaslužuju pozornost također *Joso Šokčić* (6), *Matija Evetović* (1) i *Blaško Vojnić Hajduk* (8). Pridonosili su tomu poslu i poneki sastavljači knjiga (primjerice *G. Kikić*, *Stj. Velin* i dr.).

Budući da su različiti društveni okviri od god. 1872. do 1918. od onih između dva svjetska rata, do 1941. sve sam listove i časopise rasporedio u dvije skupine: a) do svršetka Prvoga svjetskog rata (1918, 1920) i b) glasila između dva rata. U popisu nije bilo posebnih teškoća s glasilima koja su pisanim, jezikom i sadržajem hrvatska (»bunjevačko-šokačka«), ali ima ih koja su bila »katolička« (primjerice: *Katolički pučki savez*. Subotica (Szabadka, 1908), ali su sadržajno bila vezana za središta izvan svagdašnjice hrvatskog življa (u ovom slučaju Budimpešta, kršćanski socijalisti) (usp. 3 : I/347-350). Dvojezičnost je (hrvatski i mađarski, hrvatski i srpski) upućivala prema podacima da se najčešće radi o službenim glasilima (primjerice: *Glasilo/Tudósito*, glasilo subotičkih crkvenih općina, Subotica, 1934; *Ugar*, poljoprivredni, tehnički ... list, Subotica, 1929). U spomenutoj nedoumici, pače neodlučnosti, zabilježio sam glasila kako slijedi:

a) Od 1870. do kraja Prvoga svjetskog rata i mira (1918, 1920)

1. *Bunjevačke i šokačke novine*. Bunjevačke i šokačke novine počele su izlaziti 1870 — Godište III. u Kalači 1872, br. 1—52. Izdavatelj i odgovorni

- urednik Ivan Antunovich. Izlazi svake nedilje jedanput. Tisak Malatin i Holmeyer. Vel. 23,3 x 30,4 cm, svaki broj 4 str. — sa 52. brojem III godišta *Bunjevačke i šokačke novine* prestale su izlaziti; *Bunjevačka i šokačka vila*, koja počinje izlaziti godine 1873, njihov je nastavak.
2. *Bunjevačka i šokačka vila*. Poučni, gospodarski i politični list. Godina III. U Kalači, 1873. Izlazi svake druge Nedilje u Četvrtak. Izdavatelj i odgovorni urednik Ivan Antunovich. — Tisak Malatin i Holmeyer. — 23,3 x 30,4 cm, svaki broj 4 str. — *Bunjevačka i šokačka vila* počela je izlaziti kao prilog *Bunjevačkih i šokačkih novina* 1871 — Godište IV (1874) ima naslov: *Bunjevačko-šokačka vila* List za politiku, pouku, zabavu i gazdinstvo. Izlazi svake druge nedilje u četvrtak. Urednik Ivan Antunović, Tisak Malatin i Holmeyer — 23,3 x 30,4 cm svaki broj 4 strane. GbS. — Godište V (1875) ima podnaslov »list za zabavu, za pouku i gazdinstvo« i do 5. broja uključivo izlazi »svake druge nedilje u četvrtak«. S tim 5. brojem izdavatelj i urednik *Vile* postaje Blaž Modrošić koji je 6. broj uspio tiskati tek 10. studenoga 1875, i to u Baji, u štampariji J. Jilk. Od 6. broja list izlazi početkom i polovicom svakoga mjeseca. GbS. — Godište VI (1876) tiska se u štampariji Udovice K. Paula u Baji. S brojem 18 toga godišta koji je izdan 18. rujna 1876. u Baji *Vila* prestaje izlaziti.
 3. *Misečna kronika*. Političkim, ozbiljnim i šaljivim sadržajem. II. tečaj, br. 1, Subotica, 15. siječnja 1873. Izlazi svakog miseca 15-og dana. Urednik Kalor Milodanović. — Štamparija K. Bittermanna u Subotici. — 21,5 x 28,8 cm, 8 str.
List je počeo izlaziti 1872, i tiskao se kod Ivana Dobaya »sa mađarskim slovima«, kako se kaže u 1. broju II. tečaja. Jesu li ta »mađarska slova« zapravo »mađarski jezik« nije moguće znati, jer nema sačuvanih primjeraka lista, nego samo ovaj jedan koji je tiskan hrvatskim jezikom.
 4. *Subotički glasnik*. List za prosvjetu, zabavu i gazdinstvo.
Prema radu Dušana Petrovića *Uspomena na Kalora Dragutina Milodanovića* (Subotica, 1884, str. 2), *Subotički glasnik* izlazio je od jula 1873. do jula 1876, kada je Kalor Milodanović otišao u Srbiju i odonud se više nije vratio. — Godište IV (1875): *Subotički Glasnik*. List za prosvitu, zabavu i gazdinstvo. Izlazi svake subote posli podne. Vlasnik i odgovorni urednik Kalor Milodanović. Tiskara Josipa Bittermanna u Subotici, 1875. 30,2 x 40. cm, 4 str. — Godište V (1876): Izlazi svake nedilje u jutru.
 5. *Bunjevačke gazdinske novine*. Glasilo je zabilježio Ivan Kujundžić, ali upućuje na *Vienac*, V, br. 33, str. 528, Zagreb, 16. kolovoza 1873. — Ne spominje ga Tibor Kolozsi u svojoj prvoj knjizi *Szabadkai sajtó* (1848—1919), Subotica, 1973.
 6. *Pokušaj*. List za zabavu, pouku i književnost puku. U Subotici, 1879. Urednik Ivan Kujundžić. — 22,2 x 24,1 cm, 4 str.
List je pisan rukom. Ispisan je samo uvodnik i članak o *Odgoju učenikah*. Listak na prvoj strani ostao je prazan, a isto tako treća i četvrta stranica.
 7. *Bunjevac*. List obće naobrazbe i napridka. Izlazi svakog petka. Godište I, Sombor, 1882. Urednik Ivan Batori. — Štampano kod Ferdinanda Bittermanna u Somboru. — 28 x 39,3 cm, 4 str. List nije izlazio ni punu godinu dana.
 8. *Neven*. Zabavni i poučni misečnik. Godište I, 1884, br. 1—12. Urednik Mijo Mandić. — Baja, Tiskara Strajc i Ešenlor (br. 1—6); Sombor, Tiskara Mužik i Partlić (br. 7—112). — 14,8 x 22,1 cm, 192 str. Godište II (1885), br. 1—12, Brzotisak Mužika i Partlića u Somboru — Godište III (1886), br. 1—12. — Godište IV (1887), br. 1—4; Tiskara Mužik i Partlić, Som-

bor 5—12: Tiskara Josipa Bittermanna, Subotica. — Godište V (1888), br. 1—12, 206 str. — Godište VI (1889), br. 1—12, 192 str. — Godište VII (1890), br. 1—12, 194 str. — Godište VIII (1891) br. 1—12, 209 str. — Godište IX (1892), br. 1—12, naslov: Neven. Zabavno-poučni misešnik za Bunjevce i Šokce, 200 str. — Godište X (1893), br. 1—2, uredio P(ero) Skenderović, 198 str. — Godište XI (1894), br. 1—12, 196 str. — Godište XII (1895), br. 1: urednik Pero Skenderović, br. 2—12 Nikola Matković, 100 str. — Godište XIII (1896), br. 1—2: urednik Nikola Matković, str. 200. — Godište XIV (1897), br. 1—12, 200 str. — Godište XV (1898), br. 1—12, 192 str. — Godište XVI (1899), br. 1—12, 192 str. — Godište XVII (1900), br. 1, 5—12: Štamparija »Bácskai Újsag« u Subotici, br. 2—3: Štamparija Šimuna Sekelja u Subotici (uz br. 3 štampan je poseban »Prilog« pod naslovom Uspomeni Ambrozija Šarčevića; taj »Prilog« ima 16 str.), br. 4: Štamparija L. Hirt i Drug u Subotici, 192 str. — Godište XVIII (1901), br. 1—12: Štamparija L. Hirt i Drug u Subotici, 192 str. — Godište XIX (1902), br. 1: Štamparija L. Hirt i Drug, br. 2—12: Štamparija Kladek i Drug u Subotici, 192 str. — Godište XX (1903), br. 1—12: urednik V. Sudarević, 192 str. — Godište XXI (1904), br. 1—12, 192 str. — Godište XXII (1905) br. 1—12, 192 str. (Nedostaju brojevi: 1 i 3). — Godište XXIII (1906), br. 1—12, 192 str. — Godište XXIV (1907), br. 1—2: Štamparija Lipsitza u Subotici, br. 3—8: Štamparija »Hungarija« u Subotici, br. 9—12: Štamparija Lajoša Szántó, 192 str. — Godište XXV (1908), br. 1—12, Štamparija Lajoša Szántó u Subotici, 24 x 33,5 cm, 100 str. — Godište XXVI (1909), br. 1—12, 96 str. — Godište XXVII (1910), br. 1—12, od 4. broja urednik je Šandor Rajčić a izdavač Albe Malagurski, 100 str. — Godište XXVIII (1911), br. 1—12, 100 str. — Godište XXIX (1912), br. 1—53. Naslov *Neven*. Bunjevačko-šokački list za gospodarstvo, pouku, zabavu i društveni život. Izlazi svake subote. List uređuje te izdaje Šandor Rajčić. Od 25. broja štampa se »brzim strojem munjevitve snage Kraus i Fišera u Subotici«, a od 37. broja »brzim strojem munjevitve snage Horvatha i Blanka u Subotici«. Svaki broj 4 strane, 30 x 43,3 cm. — Godište XXX (1913), br. 1—52. Od broja 3 tiska se u štampariji »Hungarija«. Od broja 7. *Neven* je »bunjevačko-šokački list za politiku, gospodarstvo, zabavu i pouku«. Od 27. broja urednik je Mirko Ivković Ivandekić. — Godište XXXI (1914), br. 1—31. Od 27. broja *Neven* više nije »bunjevačko-šokački list za politiku« nego samo »za gospodarstvo, zabavu i pouku«. Brojeve 29, 30 i 31. uredio je i izdao Vaso Vukmanov Šimokov. U broju 31. među »Vistima« oglasio je da je pozvan u vojsku, kao i svi znatniji suradnici lista, te daje na znanje da »Neven« s tim brojem privremeno prestaje izlaziti. »Neven« je opet počeo izlaziti 1919 — Godište XXXII, br. 1—293. Naslov *Neven*. Glas slobode i narodnog jedinstva. Izlazi svaki dan ujutro osim ponediljka. Od broja 1. do 54. list uređuje dr. Joso Prčić, od 55. broja glavni urednik je dr. Joso Prčić, a odgovorni urednik Lazar Stipičić. Od broja 246. glavni urednik je Ilo Kujundžić, a odgovorni urednik dr. Bela Ostrogonac. Od 251. broja odgovorni urednik je dr. Stipan Tunić. Od 1. do 254. broja list tiska se u »Štampariji« d.d. u Subotici, a od 255. broja u Štampariji Fišer i Krausz. Vel. 28,5 x 40 cm. — Godište XXXIII (1920), br. 1—293. Od broja 34. glavni je urednik Josip Lukić. Sa 153. brojem Lukić prestaje biti glavni urednik, a kao odgovorni urednik fungira jedino dr. Stipan Vojnić Tunić. Od 119. broja »Neven« je postao politički vanstranački list, a od broja 205. postao je *Neven* organ Bunjevačko-šokačke stranke.

9. *Južna Ugarska*. List je izdavao dr. Stipan Tumbas, župnik u Vajsci i kasnije u Baču. M. Mandić u članku u Pravom bunjevačkom kalendaru za 1934 (str. 37) tvrdi da je Južna Ugarska izlazila 1890. i kaže da nije dugo izlazila. Dr. Evetović pak u Subotičkoj Danici za 1946. piše da je *Južna Ugarska* izlazila od 1902. do 1904. a *Književni sever* (br. 1/1927, str. 120) iznosi da je list izlazio 1883. Najvjerojatnije se čini mišljenje M. Mandića. Godine 1977. imao sam u rukama za boravka u Baču (Franj. samostan) cijelo godište *Južne Ugarske*. List je tiskan dvostupačno i dvojezično.
10. *Subotičke novine*, bunjevačko-šokački nediljni list. God. I. Br. 1, Subotica, 1893. god. 1. sičanjan (januar).
11. *Novog stolića glasnik*. Mjesečnik sa slikama. Uregjuje i izdaje Dr. Stipan Tumbasz, župnik u Vajski. I. tečaj, 2. broj — Budapest, Nyomatotta »Hunyadi Matyas« Kath. irod. és könyvnyomdai intézetben, 1900. — 23,6 x 31 cm, 20 str.
12. *Naše novine*. Društveni i gospodarstveni polumisečnik. Zvanično glasilo Zemaljske kršćansko-socialne udruge. Godište I, 1907, br. 1—7. — Odgovorni urednik dr. Joso Mamužić. — Tisak i naklada Subotičke tiskarne zadruge, Subotica. — 27 x 41 cm. — Godište II (1908), br. 1—52. Od 1. broja ovoga godišta novine izlaze kao tjednik. — Godište III (1909), br. 1—52. Od 41. broja urednik je Ivan Petreš. — Godište IV (1910), br. 1—52. — Godište V (1911), br. 1—53. Naslov: *Naše novine*. Društveni, gospodarstveni i politički tjednik. Zvanično glasilo Zemaljske kršćansko socialne stranke. Od 45. broja urednik je Matija Čatalinac. Godište VI (1912), br. 1—52 — Godište VII (1913), br. 1—52. Od 32. broja urednik je Blaž Raić, a od 39. broja dr. Joso Mamužić. — Godište VIII (1914), br. 1—52. Od 18. broja urednik je dr. Joso Mamužić, a odgovorni urednik Béla Mégyáros. Od 35. broja urednik je dr. Joso Mamužić, a odgovorni urednik Stipan Subotički. — Godište IX (1915), br. 1—52. Od 4. broja urednik je dr. Joso Mamužić, a odgovorni urednik Béla Mészáros. — Godište X (1916), br. 16—52. — Godište XI (1917), br. 1—52. — Godište XII (1918), br. 1—52. — Ovdje treba ispraviti pisanje Mije Mandića po kojem su *Naše novine* počele izlaziti 1906. (Pravi bunjevački kalendar za 1934, str. 36—37) i Matije Evetovića koji u članku *Novinstvo kod podunavskih Hrvata* (Subotička Danica za 1946. str. 36) kaže da su *Naše novine* izlazile do 1917.
13. *Narod*. Nezavisan politički dnevnik. Godište I, 1919. Izlazi svaki dan prije podne osim ponedjeljka. Vlasnik, upravitelj i odgovorni urednik Lazar Stipić. — Subotička štamparija i nakladništvo D.D. — 28,5 x 40 cm, svaki broj 6 strana.

b) Glasila između dva rata

Od 1920. pa sve do sredine našega stoljeća (do 1956) izlazilo je prema podacima Ivana Kujundžića četrdesetak časopisa i listova. Međutim, od spomenutoga broja treba odbiti *Naše novine*, politički, gospodarski i društveni list. (Izlazio je petkom u Somboru 1943. pod uredništvom dra Grge Vukovića) i *Njivu*, mjesečnik hrvatskog kulturnog društva u Subotici (Subotica, 1947, primjerci nepoznati osim prvog broja). Spomenuta su glasila izlazila nakon 1940. pa prema načelima sastavljanja popisa nisu pribrojena. Međutim, u Kujundžićevoj bibliografiji nije zabilježena *Narodna rič*, glasilo čiji se prvi broj pojavio 1. kolovoza 1920. pod uredništvom Gavre Đelmiša, subotičkog

trgovca. Čini se da je promicalo zasade demokratske stranke u Subotici i bilo je u oporbi prema *Nevenu* i *Hrvatskim novinama* (3 : II/83-84)*.

Kronološkim slijedom između dva rata hrvatski su listovi i časopisi bili ovi:

1. *Subotičke novine* (3 : II/34, 49, 73, 74-81, 90) »za kršćansko i narodno udruženje« pod uredništvom također *Miška Prčića*. Pokrenute su 1920. a obustavljene su 27. listopada 1923.
2. *Hrvatske novine* bile su nastavak *Subotičkih novina* pod uredništvom također *Miška Prčića*. Izlazile su do 1929, kada su s brojem 23. obustavljene pod tim imenom, a nastavljene su s brojem 24. pod imenom *Subotičke novine* (4 : 762 — br. 14).
3. *Borba*, radikalni list. Vlasnik i urednik je bio *Lazar Stipić*. List je izlazio tjedno od 30. ožujka 1924. Prema mišljenju *I. Kujundžića* list je prestao izlaziti iste godine (4 : 762 — br. 15). *Matija Evetović* pak drži da je izlazio do 1926 (1 : 36), a *T. Kolozsi* bilježi prema urednikovu sjećanju da je tijekom 1924. i 1925. izlazio dvaput na tjedan (3 : 141-142).
4. *Bunjevačke i šokačke novine* izlazile su mjesečno tijekom 1924 (od 1. siječnja do 1. prosinca). Tiskane su u Budimpešti (7 ; 4 : 762 — br. 16).
5. *Bunjevačke novine* »organ zemljodilske i radikalne stranke«. Među urednicima bili su *Antun Šokčić* (1924), *Dionizije Šokčić* (1925), od kolovoza 1925. urednikom je *Nikola Matković*, zatim *Petar Stipić* (1926) i kasnije *T. Skenderović* (4 : 762 — br. 17 ; 3 : 143-145).
6. *Kolo mladeži*, prilog Subotičkim novinama od 1927. zatim 1929, 1930. sve do 1939. Urednici su bili *Ive Prčić* (Jablanović), *Franjo Bertron*, *Franjo Raible*, *Aleksa Kokić*. (3 : 80, 277, 356-357 ; 4 : 763 — br. 18).
7. *Narodne novine* bile su »nedeljnik malih posjednika, zanatlija i malih trgovaca«. Izlazile su dvije godine (1927 — 1928) pod uredništvom *Marka Jurića ml.*, dok je vlasnik i nakladnik bio *Edo Rieger*. Glasilo je tiskano latinicom, ali ekavicom, a urednik je bio podrijetlom Hrvat (3 : 166-167 ; usp. 4 : 763 — br. 19).
8. *Subotička kućanica / Kućanica* je povremeno glasilo za »ženski svijet«. Urednik je bio *Lajčo Budanović* (Ano Nimka). U nekoliko godišta *Subotičkih novina* bio je prilog sve do 1939 (3 : 404, 488 ; usp. 4 : 763 br. 20).
9. *Subotičke novine* (1972) pod uredništvom *Marka Stipića*. Nisu bile duga vijeka (3 : 160-161).
10. *Vojvodina* je bila »politički list Bunjevačko-šokačke stranke«. Urednik je bio *Ernest Bošnjak*, a izlazio je u Somboru 1927. (?) (usp. 5 : 23).
11. *Subotičke novine* počinju godine 1929. izlaziti u Subotici kao X. godište, nastavak su *Hrvatskih novina*, najprije pod uredništvom *Miška Prčića*, a zatim *Blaška Rajića*. Izlazile su do 1941 (god. XXII), br. 14, kada su ulaskom mađarskih osvajačkih jedinica prestale (4 : 764 — br. 23).
12. *Zemljodjelac / Zemljodilac* pojavio se kao prilog *Subotičkih novina* u 25. broju 1929. Urednikom je bio *Blaško Rajić*, a samo se jednom javlja *Andrija Moullion*, dvaput *Ano Nimka* (Lajčo Budanović). Zadnji put izašao je 1939 (3 : 80, 277, 347, 493).
13. *Glasnik* je kao prilog *Subotičkim novinama* počeo izlaziti 1929. ali bez oznake godišta, broja i urednika. Slijedećih godina urednikom je bio *Blaško Rajić*, dok je 1935. i 1937. označen *Lazo Križanović*. Zadnji put objelodanjen je 1939. u božićnom broju *Subotičkih novina* (3 : 86, 398-399 ; 4 : 764-765 — br. 25).

* Kolozsi je upozorio na zabluđu koju je zabilježio *Vuk Dragović* (2) u svom radu.

14. *Kultura*, prilog *Subotičkih novina* počeo je izlaziti 1930. pod uredništvo Pavla Bešlića, zatim su urednici bili Blaško Rajić, Lajčo Budanović, a spominju se Andrija Moullion i Ive Prčić (3 : 80, 277, 478; 4 : 765 — br. 26):
15. *Bikovaki glasnik* vjersko je glasilo o kojemu I. Kujundžić malo znade, dok je T. Kolozsi ponovio i preuzeo od njega podatak: izlazio je oko 1930. i urednikom mu je bio tadašnji bikovački upravitelj župe Franjo Bertronn (4 : 766 — br. 27).
16. *Katolički nauk* je vjersko glasilo koje je uređivao Blaško Rajić. Prvi broj objelodanjen je 15. veljače 1930. Glasilo je izlazilo jamačno četiri godišta. Primjerci su sačuvani u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu; više je podataka zabilježio T. Kolozsi, pače i redarstvenu upletenost oko glasila (3 : 401-402, 476; 4 : 766 — br. 28).
17. *Sloga* je glasilo »seljačko-gradanskog mišljenja.« Prvi je broj izišao 17. studenog 1932. Zabilježeno je i drugo godište 1933. Nakladnik je bio Miško Mamužić, a urednik Ivan Ivković Iwandekić. U listu su surađivali Geza Sekalj, Ljudevit Vujković Lamić, Gustav Taupert. Od 3. broja glasilo je izlazilo pod nazivom *Narodna sloga* (3 : 210-211, 460; 1 : 36; 4 : 766 — br. 29).
18. *Bunjevačko kolo* ima oznaku da je »omladinski časopis za književnost i kulturu«. Nakladnik je bio Albe Rudinski, a urednik Balint Vujkov. Počeo je izlaziti 1933. i nakon neredovitog izlaska tijekom tri godine prestao je izlaziti 1936. Oko njega spominju se Marko Peić Tukuljac, Blaško Vojnić Hajduk (4 : 766 — br. 30; 3 : 364-366, 462).
19. *Glas naroda* s oznakom »nedeljni list Jugoslovenske nacionalne stranke u Subotici«. Počeo je izlaziti 24. prosinca 1933, a sigurno je izlazio i 1934. Prema podacima T. Kolozsija sačuvan je u Matici srpskoj i broj od 3. svibnja 1935. Među urednicima spominju se Antun Vuković — Čardaš i Nikola Rapaić. (4 : 766 — br. 31; 4 : 221—222).
20. *Danica* je bio »nezavisni informativni list« pod uredništvom Grge Vukovića. List je izlazio 1934. u Somboru (4 : 767 — br. 32).
21. *Naše slovo* izlazilo je nedjeljom od god. 1934. Vlasnik i urednik bio je Lazar Stipić. Bilo je prekida u izlasku, ali glasilo je prestalo izlaziti 2. ožujka 1941. s brojem 270 (4 : 767 — br. 33; 3 : 218-221, 274).
22. *Klasje naših ravni* časopis je »vanpolitički i povremeni ... za književnost i kulturu«. Nakladnik je bila Pučka kasina u Subotici, pokrenut je god. 1935, a kao odgovorni urednik označen je Andrija Šokčić, dok ga je zapravo uređivao Ivan Malagurski-Tanar. Prva tri godišta (do 1941) tiskana su u Subotici. (U razdoblju od 1941—1945. Časopis je izlazio u Zagrebu (4 : 767 — br. 34; 3 : 314-317, 322).
23. *Subotički športski list* počeo je izlaziti 27. svibnja 1935. u Subotici. Zadnji broj prema Kujundžiću, izišao je 23. prosinca 1938, ali T. Kolozsi spominje primjerke i god. 1940. Odgovorni urednik bio je Ladislav Marković. Kao vlasnik lista bio je do br. 62. Franjo P. Bašić. Oko lista spominju se imena Franje Kujundžića, Lj. Lamić Vujkovića (Moce), Šimice Franciškovića (4 : 767-768 — br. 35; 3 : 428-429, 463).
24. *Stvaranje* je bio »polumesečnik za društvena, kulturna i ekonomska pitanja. Urednik je bio Petar Vuković, ali zbiljski su urednici bili Balint Vujkov i Blaško Vojnić Hajduk. Izišao je samo jedan broj. List je zabranjen (3 : 319, 488).
25. *Plodovi mladih ljeta*. Izišao je samo jedan broj 1937. pod uredništvom Ivana Kujundžića (4 : 768 — br. 37).

26. *Bunjevačke novine* izlazile su od 1938. svakoga petka pod uredništvom *Ivana Poljakovića*, neredovito, ali ustrajno do 1941 (4 : 768 — br. 38).
27. *Glas* je tjedni list koji je počeo izlaziti o Božiću 1938. Nije bio duga vijeka, a vlasnik i odgovorni urednik bio je *Lazar Stipić* (4 : 768 — br. 39; 3 : 321—322).
28. *Kolo mladeži* bilo je glasilo namijenjeno »unutarnjim potrebama hrvatskih katoličkih organizacija u Bačkoj«. Za list je odgovarao *Franjo Vujković*. Počeo je izlaziti 1939. Među urednicima spominje se *Ante Sekulić*. Izišao je i 2. broj, ali uslijed rata više nije izišao ni jedan (3 : 369—370; 4 : 768—br. 40).
29. *Bunjevačko žackalo* — humoristički list — »žacka dvaput misečno«. Izlazio je tijekom 1940 (br. 1—7). Urednik i vlasnik je bio *Grgo Prčić*.

* * *

U pogledu listova i časopisa od Antunovićeve vremena do 1941. nije teško zaključiti da se bački Hrvati nemaju razloga stidjeti svojih glasila. Brojna su, pojavljivala su se u različitim gospodarskim i političkim uvjetima, ali i sa zajedničkim obilježjem tijekom zadnjih dvanaest desetljeća. Glasila nisu političke i pomagale državne niti crkvene strukture: istina, pokretale su njihov izlazak crkvene osobe i uglednici, ali kao privatne osobe; brinuli su se za stranačka glasila stranački prvaci kao građanske osobe. Zatim treba upozoriti da se u listovima i časopisima promicala prosvjeta i gospodarski boljitak našega svijeta na bačkim ravnicama. Brojnija su glasila vjerskoga i narodnog sadržaja od gospodarskoga, umjetničkog ili sportskog.

Budući da su brojniji listovi i časopisi između dva rata, unatoč neprikladnim političkim uvjetima i odnošajima (monarhistička diktatura, društvena i gospodarska nestabilnost i sl.) prihvaćam mišljenje koje je izrekao Lajčo Budanović, da je to razdoblje u preporodnom radu među bunjevačko-šokačkim Hrvatima najplodnije, najzrelije.

Uz popis trebalo bi sve časopise i listove prikazati sadržajno, urednički i tiskarski. No u omeđenom prostoru to ostaje izvan domašaja ovoga prikaza. Možda će još biti prigode... Vjerujem.

LITERATURA

1. Evetović, Matija. *Novinstvo podunavskih Hrvata*. Subotička Danica (1946), 46, [rukopis u Gradskoj biblioteci, Subotica].
2. Dragović, Vuk. *Srpska štampa između dva rata*. Beograd, 1956.
3. Kolozsi, Tibor. *Szabadkai sajtó* — I (1848—1919); II (1919—1945). Subotica/Szabadka, 1973/1979.
4. Kujundžić, Ivan. »Bunjevačko-šokačka bibliografija«, *Rad* (JAZU), Zagreb, 355, 1969, str. 667—769.
5. *Sto godina somborske štampe*. Sombor, 1964.
6. Sokčić, Joso. »Počeci srpske štampe u Subotici«, u: *Sto godina štampe u Subotici (1848—1948)*, Naučni zbornik Matice srpske (Serija društvenih nauka), Novi Sad, 1, 1950.
7. Vujević, Pajo. »Bunjevačke i šokačke novine«, *Subotičke novine*, 25. veljače 1938.
7. Vojnić Hajduk, Blaško. *Moj grad u davnini Subotica*. Subotica, 1971.

A BÁCSKAI HORVÁTOK ÚJSÁGJAI ÉS FOLYÓIRATAI IVAN ANTUNOVIĆ UTAN

ÖSSZEFOGLALÓ

A szerző bemutatja a bácskai horvátok újságjai és folyóiratai nagy számát 1918-ig és figyeli azok tartalmi és nyelvi jellegét a trianoni szerződés utáni időszakban is 1941-ig.

Külön fejezetben foglalkozik a szerkesztők és kiadók személyiségeivel és néhány adatban közli munkásságuk hatását a horvátok népi azonosság tudatára, ráeszmélésére és e tudat megőrzésére.

NEWSPAPERS AND JOURNALS AMONG CROATS IN BAČKA FROM THE TIME OF IVAN ANTUNOVIĆ TO 1941

SUMMARY

The review first aims at drawing attention to the number of newspapers and journals among the Croats of Bačka, to their social significance up to 1918, and to their substantial (content) and linguistic traits after the Trianon division of 1941. Editors, publishers and places of printing are presented in a separate section of the review. In the conclusion several comments are given regarding the significance of newspapers and journals in awaking consciousness and preserving the national identity.